

การสืบทอดและการพิทักษ์รักษามรดกภูมิปัญญา
ด้านเพลงพื้นบ้านภาคกลาง*

Inheriting and Preserving the Wisdom Heritage of
the Folk Songs of the Central Region

บัวผัน สุพรรณยศ**

* เรียบเรียงจาก รายงานการวิจัยเพื่อรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม: เพลงพื้นบ้านภาคกลาง (The Research Project Report of Collect and Storage of Intangible Cultural Heritage: Folk Song in Central Thailand) ซึ่งผู้เขียนเป็นหัวหน้าโครงการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2557

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์
และประยุกต์ศิลป์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
E-mail : maebua@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอผลการรวบรวมและจัดเก็บองค์ความรู้เกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านภาคกลางโดยชุมชนมีส่วนร่วมในเขตพื้นที่วัฒนธรรมภาคกลาง 35 จังหวัด ระหว่างปี พ.ศ. 2556-2557 การศึกษาสภาพของคณะเพลงและกระบวนการถ่ายทอดของศิลปินพื้นบ้าน การวิเคราะห์ปัญหาการสืบทอดและปัจจัยคุกคาม ตลอดจนการเสนอแนวทางและยุทธศาสตร์ในการพิทักษ์รักษาเพลงพื้นบ้านภาคกลางให้ดำรงอยู่ในสังคมอย่างยั่งยืน ผลการรวบรวมข้อมูลภาคสนามและจัดเก็บองค์ความรู้สรุปว่ามีเพลงพื้นบ้านภาคกลางกระจายอยู่ในพื้นที่ 20 จังหวัด รวม 37 คณะ คณะที่สามารถแสดงเพลงฉ่อยได้มีทั้งสิ้น 14 คณะ เพลงทรงเครื่อง 7 คณะ เพลงเรือ 9 คณะ ลำตัด 19 คณะ และเพลงอีแซว 9 คณะ ศิลปินพื้นบ้านทุกคณะประสบปัญหาในการสืบทอด ปัจจุบันเพลงพื้นบ้านภาคกลางมีปัจจัยคุกคาม 4 ประการ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและวิกฤตค่านิยมไทย นโยบายและการดำเนินงานของหน่วยงานรัฐและเอกชนไม่ทั่วถึงและต่อเนื่อง วิกฤตการณ์ทางสังคม การเมืองและเศรษฐกิจ รวมถึงภัยธรรมชาติ ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนวทางในการพิทักษ์รักษาเพลงพื้นบ้านที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม

คำสำคัญ : เพลงพื้นบ้านภาคกลาง, การสืบทอด, การพิทักษ์รักษา, มรดกภูมิปัญญา

Abstract

This research article aims to present the collection and management of the body of knowledge relating to Thai folk songs of the central region with the community participation in 35 provinces which are part of the central region's cultural area between 2013 and 2014. In so doing, the researcher investigated the status of the local folk song groups and how the folk artists passed on their knowledge to others. In addition, the inheritance problems and the threats to Thai folk songs in the central region were analyzed together with the strategic solutions to help preserve these folk songs in a sustainable way. The findings reveal that there are 37 Thai folk song groups scattered in 20 provinces in the central region. These traditional folk song bands include 14 'phlengchoi' groups, 7 'phleng song khrueng' groups, 9 'phlengrua' groups, 19 'lamtat' groups, and 9 'phlengi-saeo' groups. Interestingly, most of the folk song groups have been facing the same inheritance problems. There are 4 types of threats to the folk songs as follows: changes of way of life and Thai value crisis; discontinued policies and implementation from both government and private sectors; social, political, and economic crises; and natural disasters. This research article also proposed the solutions to help preserve the folk songs of the central region

in accordance with the strategic plans issued by the Department of Cultural Promotion, Ministry of Culture.

Keywords : Folk Song of the Central Region, Inheritance, Preservation, Wisdom Heritage

บทนำ

เพลงพื้นบ้านเป็นผลงานสร้างสรรค์ที่ให้ทั้งความสุขและความงามแก่ชีวิต เพราะ “สร้างขึ้นด้วยภูมิปัญญา” ทำหน้าที่ “บันทึกภูมิปัญญา” รวมทั้ง “เสริมสร้างภูมิปัญญา” ให้แก่คนในสังคม จึงเป็น “สมบัติภูมิปัญญา” ของชาติอันมีค่าที่ควรศึกษาและรักษาอย่างยิ่ง

สภาพสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรม วัฒนธรรมวิถีพุทธ เศรษฐกิจแบบพึ่งพา เน้นคุณค่าด้านจิตใจ ไปสู่สังคมอุตสาหกรรม เศรษฐกิจทุนนิยม เน้นบริโภคนิยมและสะสมวัตถุ ก้าวรุดตามกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้วิถีชีวิตและค่านิยมของคนไทยเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมไทยทุกด้าน โดยเฉพาะเพลงพื้นบ้านทุกชนิด เพลงพื้นบ้านที่เคยมีบทบาทในฐานะสิ่งบันเทิงที่สร้างความจรโลงใจ เป็นสื่อสร้างความสัมพันธ์ เป็นผลงานสร้างสรรค์ที่สะท้อนถึงความรู้สึกนึกคิด ภูมิปัญญา ความเชี่ยวชาญด้านภาษา ความเฉลียวฉลาดรอบรู้ ปฏิภาณเฉียบแหลม ความกล้าแสดงออก และความมีคุณธรรมจริยธรรม ฯลฯ จึงเหลือน้อยลงทุกที

นักวิชาการและผู้มีหน้าที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาติ ต่างก็ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวและเร่งแก้ไขปัญหาก่อนที่จะ “สายเกินไป” การดำเนินงานด้านการอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านเริ่มตั้งแต่ประมาณปี 2515 เป็นต้นมา เช่น การสำรวจและรวบรวมเพลงพื้นบ้านของศูนย์วัฒนธรรมในท้องถิ่นต่าง ๆ การศึกษาเพลงพื้นบ้านอย่างจริงจังโดยกลุ่มผู้สนใจ และนักศึกษา เช่น เอนก นาวิกมูล และสุกัญญา สุจฉายา เป็นต้น รวมทั้งการฟื้นฟูและอนุรักษ์อย่างจริงจังของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ หรือกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ศูนย์สังคีตศิลป์นาคราญ กรุงเทพมหานคร จำกัด เป็นต้น ซึ่งเก็บ

รวบรวมข้อมูลและศึกษาเพลงพื้นบ้านภาคต่าง ๆ ไว้จำนวนหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ยังคงมีเพลงพื้นบ้านที่หลงเหลืออีกจำนวนมากที่ยังไม่ได้รวบรวมและศึกษา

ภาคกลางของไทยเป็นแหล่งชุมทรัพย์ภูมิปัญญาด้านเพลงพื้นบ้าน ข้อมูลเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านภาคกลางทั้งที่เป็น “เพลงเก่า” ซึ่งรวบรวมแล้ว และยังไม่ได้รวบรวม และ “เพลงใหม่” ที่ยังไม่ได้รวบรวม ล้วนเป็นข้อมูลที่มีความสำคัญและน่าสนใจ โดยเฉพาะมีแนวโน้มอย่างยิ่งที่จะสูญหาย เพราะวัฒนธรรมไทยนับวันจะยิ่ง “อ่อนแอ” และผู้สืบทอดก็ยิ่ง “อ่อนล้า”

ด้วยเหตุที่ภาคกลางเป็นแหล่งภูมิปัญญาด้านเพลงพื้นบ้านที่สำคัญของประเทศ และนับวันผู้ถ่ายทอดที่มีความรู้ความสามารถจะลดน้อยลง กอปรกับผลการศึกษารวบรวมข้อมูลในภาพรวมที่เคยทำมานับเวลาแล้วนานกว่า 30 ปี ข้อมูลย่อมมีความเปลี่ยนแปลงไปตามกาลและบุคคล ผู้วิจัยและคณะจึงเห็นควรจะได้ศึกษารวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านภาคกลาง เพื่อเป็นฐานข้อมูลปัจจุบันต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อรวบรวมและจัดเก็บองค์ความรู้เกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านภาคกลาง ซึ่งชุมชนมีส่วนร่วม
2. เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดเพลงพื้นบ้านภาคกลาง
3. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาการสืบทอดและเสนอแนวทางการพิทักษ์รักษามรดกภูมิปัญญาด้านเพลงพื้นบ้านภาคกลาง

กรอบแนวความคิดของการวิจัย

แนวความคิดการวิจัยครั้งนี้ใช้ทฤษฎีทางคติชนวิทยา ได้แก่ ทฤษฎีบทบาทหน้าที่ของคติชน (Functionalism) ของ มาลินอฟสกี (Malinowski,

1926: 104) และบาสคอม (Bascom อ้างถึงใน ศิราพร ณ ถกลาง, 2552: 317-320) ซึ่งมองว่าวัฒนธรรมส่วนต่าง ๆ ในสังคมมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ทั้งทางด้านปัจจัยพื้นฐาน ด้านความมั่นคงของสังคม และความมั่นคงทางด้านจิตใจ ดังนั้นการศึกษาวัฒนธรรมที่เป็นคติชนจึงควรศึกษาในบริบทสังคมนั้น ๆ เพื่อให้เห็นความสำคัญของข้อมูลประเภทคติชนที่ช่วยให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง

นอกจากนี้ได้ใช้ระเบียบวิธีการรวบรวมข้อมูลภาคสนามทางคติชนวิทยาซึ่งเสนอโดยนักคติชนวิทยาหลายคน เช่น เฮอร์เบิร์ต ฮัลเพิร์ต (Herbert Halpert) อลัน โลแมกซ์ (Alan Lomax) แมค เอ็ดเวิร์ดลีช (Mac Edward Leach) ริชาร์ด ดอร์สัน (Richard Dorson) และวิลเลียม อาร์. บาสคอม (William R. Bascom) ที่ได้นำเอาระเบียบวิธีทางมานุษยวิทยา มาใช้ในการปฏิบัติงานสนามทางคติชนวิทยา ซึ่งมีลำดับขั้นตอน 5 ขั้นตอน ได้แก่ การตั้งปัญหา การวิเคราะห์ปัญหา การรวบรวมข้อมูล การเสนอสิ่งที่ค้นพบ และการยืนยันสมมุติฐาน โดยอาศัยพื้นฐานจากการวิเคราะห์ข้อมูล (ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์, 2529: 189-190)

ส่วนแนวคิดสำคัญในการวิจัย ได้แก่ แนวคิดเรื่องการอนุรักษ์ข้อมูลทางคติชนวิทยาของกุหลาบ มัลลิกะมาส (2528: 44-45) แนวคิดเรื่อง ภูมิปัญญาไทย (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เล่ม 19, 2539: 245-264) แนวคิดเรื่องการอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านของสุกัญญา สุกฉายา (2528: 275) และเอนก นาวิกมูล (2532: 240)

ระเบียบวิธีการวิจัย

1. ข้อมูลที่รวบรวมและจัดเก็บ

กำหนดข้อมูล เพลงพื้นบ้านภาคกลางเฉพาะประเภทเพลง
โต้ตอบของหนุ่มสาว 5 ชนิด ได้แก่ เพลงฉ่อย เพลงอีแซว เพลงเรือ ลำตัด
และเพลงทรงเครื่อง เฉพาะที่สืบทอดอยู่ในปัจจุบัน โดยครูเพลง ศิลปินพื้นบ้าน
และเยาวชน ทั้งที่เป็น “คณะ” หรือ “เคยเป็นคณะ” ซึ่งทุกคณะแสดง
“เป็นอาชีพ”

2. พื้นที่ในการรวบรวมและจัดเก็บข้อมูล

กำหนดพื้นที่รวบรวมข้อมูลในเขตวัฒนธรรมภาคกลาง ทั้งหมด
35 จังหวัด ได้แก่ กรุงเทพมหานคร กาญจนบุรี กำแพงเพชร จันทบุรี
ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ชัยนาท ตราด ตาก นครนายก นครปฐม นครสวรรค์
นนทบุรี ปทุมธานี ประจวบคีรีขันธ์ ปราจีนบุรี พระนครศรีอยุธยา พิจิตร
พิษณุโลก เพชรบุรี เพชรบูรณ์ ระยอง ราชบุรี ลพบุรี สมุทรปราการ
สมุทรสงคราม สมุทรสาคร สระแก้ว สระบุรี สิงห์บุรี สุโขทัย สุพรรณบุรี
อ่างทอง อุตรดิตถ์ และอุทัยธานี

3. ชุมชนที่เกี่ยวข้องกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

“ชุมชน” ในที่นี้คือ ประชาคมหรือผู้แทนกลุ่มคนที่สืบทอด
เพลงพื้นบ้านภาคกลางในเขต 35 จังหวัด รวมทั้งสิ้นไม่ต่ำกว่า 70 คน ได้แก่
ครูเพลง ศิลปินแห่งชาติ ปราชญ์ชาวบ้าน ครูภูมิปัญญา ศิลปินพื้นบ้าน
ครูอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญในด้านการสร้างสรรค์และสืบทอดเพลงพื้นบ้าน
ภาคกลาง รวมทั้งคณะเพลงพื้นบ้านอาชีพ และคณะเพลงพื้นบ้านเยาวชน
หรือสถาบันการศึกษาที่สืบทอดมาจากครูเพลงพื้นบ้าน ตลอดจนผู้ส่งเสริม
และสนับสนุนเพลงพื้นบ้านภาคกลางกลุ่มต่าง ๆ เช่น นักวิชาการ บุคคลทั่วไป
และสื่อมวลชน

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การวิจัยเรื่องเพลงพื้นบ้านภาคกลางมีวิธีการดำเนินงานต่าง ๆ ดังนี้

1. ขั้ววางแผนแบบมีส่วนร่วม ได้แก่

1.1 สํารวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสถานภาพของเพลงพื้นบ้าน

ภาคกลางในปัจจุบัน

1.2 จัดการประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

2. ขั้วเตรียมการ ได้แก่

2.1 ประชุมคณะดำเนินโครงการเพื่อกำหนดความเป็นชุมชนหรือประชาคม และช่องทางติดต่อ

2.2 จัดทำและพัฒนาเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกการสังเกต

3. ขั้วดำเนินการ ได้แก่

3.1 จัดทำค่าย “เพาะกล้าพันธุ์เก่งเพลงพื้นบ้าน” ให้แก่ผู้แทนกลุ่มชุมชนหรือประชาคมในเขตภาคกลาง 35 จังหวัด ระหว่างวันที่ 15–21 กรกฎาคม 2557 ณ ศูนย์ภูมิปัญญาไทย บ้านแม่ขวัญจิต ศรีประจันต์ ตำบลสนามชัย อำเภอมือง จังหวัดสุพรรณบุรี จัดการอบรมเชิงปฏิบัติการเพลงพื้นบ้านภาคกลาง หัวข้อ “เพลงอีแซว เพลงเรือ เพลงฉ่อย ลำตัด และเพลงทรงเครื่อง”

3.2 จัดเวทีเสวนาและให้ฉันทามติในวันสุดท้ายของการเข้าค่ายฯ

3.3 รวบรวมข้อมูลภาคสนามตลอดระยะเวลาที่เข้าค่ายฯ โดยใช้ระเบียบวิธีการทางคติชนวิทยา และรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากครูเพลง ผู้สืบทอดและผู้ส่งเสริมเพลงพื้นบ้านภาคกลางจำนวนเท่าที่มีการสืบทอดอยู่ในปัจจุบัน ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม การประชุมกลุ่มย่อย เครื่องมือที่ใช้ในการบันทึกข้อมูล ได้แก่ เครื่องเขียน เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพนิ่ง และกล้องถ่ายภาพเคลื่อนไหว

4. ชั้นประมวลผล ได้แก่

4.1 วิเคราะห์ข้อมูลและเรียบเรียงรายงานในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางคติชนวิทยาเป็นหลัก อันเป็นศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเพลงพื้นบ้านโดยตรง เช่น ทฤษฎีบทบาทหน้าที่นิยม ส่วนการเรียบเรียงรายงานการวิจัยจะใช้แบบพรรณนาวิเคราะห์

4.2 จัดทำบัญชีรายการทั้งเอกสารหลักและเอกสารประกอบ

5. ขั้นตอนการตรวจสอบ ยืนยันและให้ฉันทามติชุมชน โดยจัดการประชุมและนำเสนอต่อชุมชน เพื่อตรวจสอบ ยืนยันและให้ฉันทามติ

6. จัดทำรูปเล่มและเสนอผลวิจัยต่อกรมส่งเสริมวัฒนธรรม

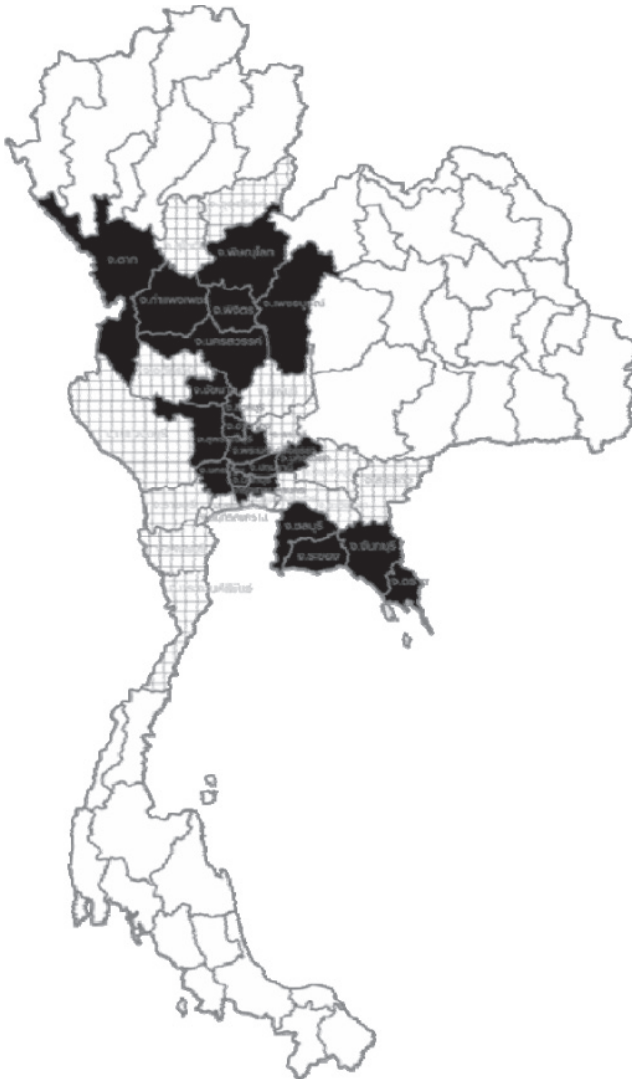
ระยะเวลาทำการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้กำหนดระยะเวลาตั้งแต่เดือนธันวาคม 2556 – เดือนพฤศจิกายน 2557

ผลการวิจัย

องค์ความรู้เพลงพื้นบ้านภาคกลาง

การดำรงอยู่ของเพลงพื้นบ้านภาคกลางพบว่ากระจายอยู่ในพื้นที่ 20 จังหวัด ได้แก่ กรุงเทพมหานคร กำแพงเพชร จันทบุรี ชลบุรี ชัยนาท ตราด ตาก นครนายก นครปฐม นครสวรรค์ นนทบุรี ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา พิจิตร พิษณุโลก เพชรบูรณ์ ระยอง สิงห์บุรี สุพรรณบุรี และอ่างทอง และมีคณะเพลงพื้นบ้านทั้งสิ้น 37 คณะ ซึ่งบางคณะสามารถแสดงเพลงพื้นบ้านได้มากกว่า 1 ประเภท หากจำแนกตามประเภทของเพลงพื้นบ้าน คณะที่สามารถแสดงเพลงน้อยได้มีทั้งสิ้น 14 คณะ เพลงทรงเครื่อง 7 คณะ เพลงเรือ 9 คณะ ลำตัด 19 คณะ และเพลงอีแซว 9 คณะ ดังแผนผังการกระจายตัวต่อไปนี้

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงการกระจายตัวของเพลงพินบ้านภาคกลาง ในพื้นที่ 20 จังหวัด
จากพื้นที่ศึกษา 35 จังหวัด
(พื้นที่ 15 จังหวัดที่ใช้เครื่องหมายตาราง คือพื้นที่ที่ยังไม่พบข้อมูล)

สภาพทั่วไปของครูเพลงและศิลปินพื้นบ้าน แบ่งได้เป็น 2 กลุ่มตามระดับวัย การศึกษา และสภาพความเป็นอยู่ กลุ่มแรกคือครูเพลงและศิลปินพื้นบ้านที่มีอายุมากกว่า 50 ปี ส่วนใหญ่เป็นชาวชนบท มีการศึกษาค่อนข้างต่ำ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และมีฐานะยากจนถึงปานกลาง กลุ่มที่สองคือหัวหน้าคณะและศิลปินพื้นบ้านที่มีอายุต่ำกว่า 50 ปี มีทั้งที่เป็นชาวชนบทและชาวเมือง มีการศึกษาระดับปานกลางถึงสูง ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและอื่น ๆ เช่น ค้าขาย รับจ้าง รับราชการครู เป็นต้น

ด้านการแสดงพบว่า เมื่อพิจารณาถึงความมีชื่อเสียง ความเก่าแก่ ขนาดของวงหรือคณะและขนาดของพื้นที่ที่เผยแพร่ผลงาน สามารถจำแนกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ คณะเพลงระดับท้องถิ่น คณะเพลงระดับภูมิภาค และคณะเพลงระดับชาติ คณะเพลงแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกันในประการต่าง ๆ เช่น คณะเพลงระดับชาติและระดับภูมิภาคมีจำนวนผู้แสดง ทั้งพ่อเพลงแม่เพลงและนักดนตรีมากกว่า 15 คน ขณะที่คณะเพลงระดับท้องถิ่นบางคณะมีผู้แสดงน้อยกว่า 10 คน เครื่องแต่งกายและอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น ฉากและเครื่องเสียง ก็มีคุณภาพแตกต่างกัน รายได้จากแสดงก็ต่างกันคือค่าจ้างรายบุคคลมีตั้งแต่ 300–40,000 บาท ค่าจ้างแสดงทั้งคณะ ตั้งแต่ 10,000–70,000 บาท เป็นต้น

การสืบทอดและพิทักษ์รักษาเพลงพื้นบ้านภาคกลาง

ผู้วิจัยดำเนินการกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อศึกษาการถ่ายทอดและวิเคราะห์ปัญหาเพื่อเสนอแนวทางการพิทักษ์รักษาเพลงพื้นบ้านภาคกลางอย่างเป็นรูปธรรม 3 ขั้นตอน ได้แก่ **ขั้นวางแผนแบบมีส่วนร่วม** ด้วยการปรึกษาคณะนักวิชาการ สัมภาษณ์ครูศิลปินพื้นบ้าน ผู้ส่งเสริมและผู้สืบทอด รวมทั้งเอกสารต่าง ๆ ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม-สิงหาคม 2556 ทำให้

ทราบแหล่งข้อมูลและกลุ่มเป้าหมาย ทำให้กำหนดกลุ่มเป้าหมายหรือชุมชนได้และมีการประชุมร่วมกันระหว่างครูเพลงและศิลปินพื้นบ้าน ผู้สืบทอดคณะดำเนินโครงการและอาจารย์ที่ปรึกษาประชุมเพื่อทำความเข้าใจโครงการร่วมกัน

ขั้นตอนการ คณะผู้วิจัยได้สำรวจและรวบรวมข้อมูลภาคสนามหรือลงพื้นที่จริง จำนวน 29 ครั้ง ระหว่างเดือนมีนาคม-กันยายน 2557 โดยได้รับความร่วมมือจากชุมชนต่าง ๆ อย่างดี และมีการเตรียมจัดทำค่าย “เพาะกล้าพันธุ์เก่งเพลงพื้นบ้าน” ได้แก่ การร่วมเป็นเจ้าของและผู้สนับสนุนทุนดำเนินงาน และการเป็นคณะกรรมการดำเนินโครงการค่ายฯ

ภาพที่ 2-4 พิธีเปิดโครงการ งานเสวนาวิชาการ
และการอบรมเชิงปฏิบัติการเพลงพื้นบ้านภาคกลาง
ที่มา: บัณฑิต สุพรรณยศ

ขั้นตอนการตรวจสอบการยืนยันและให้ฉันทามติ โดยเปิดเวทีให้ชุมชนเข้าร่วมเวทีเสวนา หัวข้อ “แนวคิดและแนวทางในการปกป้องคุ้มครองเพลงพื้นบ้านภาคกลางในฐานะมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของไทย” และร่วมประชุมเพื่อตรวจสอบ ยืนยันและให้ฉันทามติต่อการเสนอขึ้นทะเบียนเพลงพื้นบ้านภาคกลางเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติและของโลก เมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2557

ภาพที่ 5-6 การประชุมเพื่อตรวจสอบ ยืนยันและให้ฉันทามติ

ที่มา: บัณฑิต สุพรรณยศ

การสังเกตและการบันทึกความเปลี่ยนแปลงที่ชุมชนเกิดจิตสำนึก นั้น จากการสังเกตกระบวนการถ่ายทอดของครูเพลง และสัมภาษณ์ผู้รับการถ่ายทอด ซึ่งได้แก่ ผู้สืบทอดเพลงในแต่ละคณะ และเยาวชนผู้สนใจ ทั้งที่มีความสามารถในการแสดงเพลงพื้นบ้านและไม่มีทักษะและประสบการณ์การแสดงเลย ผลปรากฏว่ากระบวนการถ่ายทอดเริ่มจากการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ต่าง ๆ อย่างเหมาะสม เกิดจิตสำนึก ร่วมกันในการเรียนรู้ ถ้อยทอด สืบทอด และอนุรักษ์เพลงพื้นบ้าน

ภาพที่ 7-8 ผู้เข้าอบรมเชิงปฏิบัติการเพลงฉ่อย และเพลงทรงเครื่อง

ที่มา: บัณฑิต สุพรรณยศ

กิจกรรมการแสดงผลงานจากการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการของกลุ่มศิษย์ ทำให้ศิษย์ได้เรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง มีพัฒนาการที่ปรากฏชัดเจน ขณะเดียวกันครูก็มีความสุขและมีความหวัง จะเห็นได้จากครูเพลงหลายท่าน เมื่อเห็นการแสดงผลงานของศิษย์แล้วรู้สึกปลื้มใจมากถึงกับหลั่งน้ำตา

ขณะที่ออกมาพูดชื่นชมศิษย์ ครูบางท่านมีกำลังใจอยากจะทำร้องพื้นเพลงพื้นบ้านของตน เช่น กำนันสำเร็จ คนตาและพ่อวีระวัฒน์ ฟิ่งลือ ก่อไว้ในที่ประชุมว่าจะกลับไปทำโครงการค่ายสืบสานลำตัดที่ระยอง และเพลงฉ่อยที่สิงห์บุรีเช่นเดียวกับค่ายนี้ ดังภาพประกอบ

ภาพที่ 9 - 10 พิธีลาครูลาค่าย

ที่มา: บัณฑิต สุพรรณยศ

อนึ่ง การดำเนินการโครงการย่อมเกิดปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ผู้วิจัยจึงปรับกระบวนการเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย โดยการจำกัดระยะเวลาอบรมเพลงแต่ละชนิดและเชิญครูเพลงและหัวหน้าคณะตามชนิดของเพลงเฉพาะวันที่มีการอบรม เพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย และการเลื่อนลำดับรายการอบรมเพื่อให้เหมาะสมต่อสถานการณ์มีผลดี เช่น ทำให้ครูเพลงสายเหนือสายสิงห์บุรีและสายสุพรรณมีโอกาสพบกันและร่วมกิจกรรมด้วยกัน ก่อให้เกิดพลังในการถ่ายทอดและเกิดกำลังใจในการสืบสานเพลงพื้นบ้านยิ่งขึ้น จะเห็นได้จากการร่วมกันสาธิตเพลงฉ่อยอย่างมีชีวิตชีวาและสนุกสนาน สร้างความสุขและแรงบันดาลใจให้แก่ลูกศิษย์อย่างยิ่ง และมีการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ เนื่องจากครูและผู้เรียนมาจากต่างที่ต่างถิ่นกัน และมีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ เช่น เพศ วิทยากรู้พื้นฐานด้านเพลงพื้นบ้าน ฯลฯ คณะผู้วิจัยจึงออกแบบกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมแก่บุคคลและระยะเวลา และจัดครูพี่เลี้ยงและพี่เลี้ยง ซึ่งมีความเชี่ยวชาญในด้านเพลงพื้นบ้านภาคกลาง การแสดงพื้นบ้านและ

การเป็นผู้นำในกิจกรรมสันตนาการเพื่ออำนวยความสะดวกและช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ แก่ครูเพลงด้วย

ภาพที่ 11 - 13 กิจกรรมการเรียนรู้ในค่ายเพาะกล้าพันธุ์เก่งเพลงพื้นบ้าน

ที่มา: บัณฑิต สุพรรณยศ

ด้านการถ่ายทอดเพลงพื้นบ้านภาคกลาง พบว่ากระบวนการถ่ายถอดและฝึกฝนวิชาความรู้เกี่ยวกับการร้องเพลงพื้นบ้านประเภทต่าง ๆ นั้นผู้ถ่ายทอดเพลงพื้นบ้านภาคกลางคือครูเพลง ซึ่งแบ่งเป็น 2 กลุ่มได้แก่ ครูเพลงที่เป็นศิลปินพื้นบ้าน และครูอาจารย์ในสถาบันการศึกษารูปแบบการถ่ายถอดจึงมีลักษณะผสมผสานกันทั้งแบบวิถีชาวบ้านและแบบวิธีสอนในระบบโรงเรียน วิธีสอนของครูเพลงเกือบทุกคนคือการให้เนื้อเพลงทั้งโดยการจดและบันทึกเสียง แล้วร้องให้ฟังเป็นตัวอย่าง จากนั้นให้นำบทเพลงไปท่องจำ แล้วมาร้องให้ครูฟังเพื่อแนะนำ เมื่อร้องได้คล่องแคล่วแล้วก็จะสอนให้รำและแสดงท่าทาง หรือสอนตีบท รวมทั้งการใช้มุกตลกต่าง ๆ เมื่อพอจะแสดงได้บ้างแล้ว ก็ออกแสดงเป็นลูกคู่เพื่อให้สังเกตจุดจดจำเคล็ดลับการแสดง สั่งสมประสบการณ์ต่อไป นอกจากนี้ยังมีวิธีครูพักลักจำแล้วนำมาฝึกฝนเองในภายหลัง ปัจจุบันครูเพลงบางท่านได้รับเชิญให้สอนในสถาบันการศึกษา จึงมีการสร้างหลักสูตรและกระบวนการเรียน มีกิจกรรมและการวัดผลเช่นเดียวกับวิชาอื่น ๆ

ปัญหาการสืบทอดเพลงพื้นบ้านภาคกลางที่พบในคณะเพลงทุกคณะ มี 3 ข้อ คือ ปัญหาการว่าจ้างงานมีจำนวนน้อยลง ปัญหาการจำกัดงบประมาณ จำนวนคน และระยะเวลาแสดง และปัญหาศิลปินเพลงพื้นบ้านมีจำนวนไม่เพียงพอ ขาดแรงจูงใจและขาดผู้สืบทอด ทั้งนี้เพราะปัจจัยคุกคาม 4 ประการ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและวิถีคุณค่านิยมไทย นโยบาย และการดำเนินงานของหน่วยงานรัฐและเอกชนไม่ทั่วถึงและต่อเนื่อง วิกฤตการณ์ทางสังคม การเมืองและเศรษฐกิจ รวมถึงภัยธรรมชาติ

ด้านการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและวิถีคุณค่านิยมไทย เกิดจากสภาพสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรม วัฒนธรรมวิถีชาวพุทธ เศรษฐกิจแบบพึ่งพา เน้นคุณค่าด้านจิตใจ ไปสู่สังคมกึ่งอุตสาหกรรม เศรษฐกิจทุนนิยม เน้นบริโภคนิยมและสะสมวัตถุ และกระแสวัฒนธรรมต่างชาติที่ไหลบ่าเข้ามา ทำให้เพลงพื้นบ้าน กลายเป็นของ “ล้ำสมัย” ประกอบกับประชากรช่วงวัยรุ่นและวัยทำงานที่อาศัยในท้องถิ่นต่าง ๆ ต่างเดินทางออกจากภูมิลำเนาของตนเพื่อไปประกอบอาชีพอื่นและไม่มีโอกาสได้เรียนรู้ สืบทอดเพลงพื้นบ้านภาคกลาง

ด้านนโยบายและการดำเนินงานของหน่วยงานรัฐและเอกชนไม่ทั่วถึงและต่อเนื่อง เกิดจากหน่วยงานรัฐและเอกชนไม่ส่งเสริมสนับสนุนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง เช่น สภาวัฒนธรรมจังหวัด องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ศูนย์วัฒนธรรมในท้องถิ่น และบริษัทห้างร้านต่าง ๆ องค์กรที่ส่งเสริมสนับสนุนเพลงพื้นบ้านเหล่านี้มีจำนวนจำกัด และการทำงานส่วนใหญ่ต้องพึ่งงบประมาณของรัฐหรือขององค์กรซึ่งมีความจำกัดเช่นเดียวกัน หน่วยงานบางแห่งมีภาระรับผิดชอบกว้างขวางครอบคลุมการแสดงหลายชนิด กอปรกับประเทศประสบภาวะวิกฤตในด้านเศรษฐกิจและการเมือง การส่งเสริมเพลงพื้นบ้านจึงหยุดชะงักขาดความต่อเนื่อง รวมถึงผู้ดำเนินงานบางส่วนยังขาด

ความรู้ความเข้าใจแก่นแท้ของวัฒนธรรมและทำงานโดยมุ่งความพึงพอใจและความสะดวกสบายเป็นหลัก

ด้านวิกฤตการณ์ทางสังคม การเมืองและเศรษฐกิจ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจที่มีภาวะถดถอยทำให้พ่อเพลงและแม่เพลงไม่ได้รับการว่าจ้างไปแสดง ประกอบกับความนิยมเพลงพื้นบ้านลดลง ศิลปินจำเป็นต้องหันไปประกอบอาชีพอื่น ๆ เป็นหลัก เพลงพื้นบ้านจึงถูกลดบทบาทลงเป็นเพียงอาชีพรองหรืออาชีพเสริม ส่วนด้านการเมือง เกิดจากความแตกแยกและการแบ่งเป็นสองกลุ่มใหญ่ ๆ ของผู้ที่สนับสนุนและไม่สนับสนุนอดีตนายกรัฐมนตรี เพลงพื้นบ้านเป็นสื่อหนึ่งที่ถูกเลือกใช้เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดอุดมการณ์ ความคิดของฝ่ายนั้น ๆ ทำให้ฝ่ายตรงข้ามเกิดความไม่พอใจต่อพ่อเพลงแม่เพลงที่สนับสนุนอีกฝ่ายหนึ่ง จึงเกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อเพลงพื้นบ้านและศิลปินเพลงพื้นบ้าน

ประการสุดท้าย คือ ด้านภัยธรรมชาติ เป็นอีกหนึ่งปัจจัยคุกคามสำคัญเพราะเมื่อเกิดภัยธรรมชาติ เช่น อุทกภัย เมื่อ ปี พ.ศ. 2554 ทำให้ศิลปินเพลงพื้นบ้านประสบความเดือดร้อนจากภัยธรรมชาติดังกล่าว ทั้งประสบกับน้ำที่ท่วมบ้านเรือนของตน และไม่มีผู้ว่าจ้างไปแสดงในที่ต่าง ๆ ทำให้สูญเสีรายได้

ปัจจัยคุกคามเพลงพื้นบ้านภาคกลางประการต่าง ๆ นี้ เป็นสิ่งที่ต้องคำนึง ระมัดระวัง และวางแนวทางแก้ไขพร้อมทั้งปฏิบัติอย่างจริงจัง ในการนี้ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนวทางในการพิทักษ์รักษาเพลงพื้นบ้านภาคกลาง โดยมีปรัชญา 3 ประการ คือ 1. เพลงพื้นบ้านภาคกลางเป็นมรดกทางวัฒนธรรม 2. เพลงพื้นบ้านภาคกลางเป็นต้นทุนของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และ 3. เพลงพื้นบ้านภาคกลางเป็นเครื่องมือสร้างสรรค์สังคม (สร้างความสุขปลูกจิตสำนึกดี สร้างสามัคคีและมีคุณธรรม) โดยมีแนวคิดหลัก 5 ประการ

ได้แก่ 1. เพลงพื้นบ้านเกิดจากการสร้างสรรค์ของศิลปินเฉพาะด้านที่ควรได้รับการดูแลจากสังคมเป็นกรณีพิเศษ 2. การพิทักษ์รักษาเพลงพื้นบ้านภาคกลางต้องวางแผนและดำเนินงานอย่างครบวงจร 3. เพลงพื้นบ้านคือภูมิปัญญาต้องนำมาใช้ในโอกาสต่าง ๆ อยู่เสมอ เพื่อให้สังคมได้มีส่วนปรับปรุงและสั่งสมสืบต่อไป 4. สื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อค่านิยมในด้านวัฒนธรรมการแสดงจึงควรใช้เป็นสื่อในการสร้างสรรค์และสืบทอดเพลงพื้นบ้านภาคกลาง และ 5. แนวทางการพิทักษ์รักษาเพลงพื้นบ้านภาคกลางคือการขจัดปัจจัยคุกคามและสร้างเสริมภูมิคุ้มกันให้เข้มแข็งขึ้น

แนวทางการพิทักษ์รักษาเพลงพื้นบ้านภาคกลางนี้ ผู้วิจัยยึดถือตามยุทธศาสตร์ 3 ประการ ของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 ประชาชนมีความภาคภูมิใจในมรดกศิลปวัฒนธรรมของชาติที่ได้รับการอนุรักษ์ ยุทธศาสตร์ที่ 2 ประชาชนมีค่านิยมที่ดีงามและเหมาะสมในการดำเนินชีวิต และยุทธศาสตร์ที่ 3 ประชาชนกลุ่มเป้าหมายมีโอกาสเข้าถึงองค์ความรู้เห็นคุณค่าและนำไปใช้ประโยชน์ และดำเนินตามแผนงาน/โครงการของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม นำมาสู่การนำเสนอโครงการทั้งสิ้น 10 โครงการ เพื่อการพิทักษ์รักษาเพลงพื้นบ้านอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน ได้แก่

1. โครงการสืบสานเพลงพื้นบ้านในประเพณีวิถีไทย โดยอุดหนุนทุนดำเนินโครงการเพื่อสืบทอดเพลงพื้นบ้านภาคกลางให้แก่เครือข่ายวัฒนธรรม เช่น ศูนย์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชมรมเพลงพื้นบ้านสถาบันการศึกษา ฯลฯ

2. โครงการประกวดเพลงพื้นบ้านภาคกลางเยาวชนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาชิงทุนการศึกษา และหรือถ้วยรางวัลพระราชทาน เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนได้เรียนรู้ มีพื้นที่สำหรับแสดงความสามารถ และเป็นขวัญกำลังใจในการฝึกฝนทักษะด้านเพลงพื้นบ้านต่อไป

3. โครงการเข้าค่ายเพลงพื้นบ้านภาคกลาง (เพาะกล้าพันธุ์เก่ง เพลงพื้นบ้าน) โดยรับสมัครเยาวชนผู้สนใจจากทั่วประเทศ เข้าค่ายอบรมเชิงปฏิบัติการแบบบูรณาการเพื่อเรียนรู้และฝึกฝนทักษะด้านเพลงพื้นบ้าน

4. โครงการรายการโทรทัศน์ “ประชันเพลงพื้นบ้าน” ทั้งแบบเดี่ยวและกลุ่ม เพื่อเปิดพื้นที่ให้แก่ศิลปินเพลงพื้นบ้านได้แสดงความสามารถ และเพลงพื้นบ้านแพร่หลายสู่สาธารณชนยิ่งขึ้น

5. โครงการแสงเพชรเสียงเพลง จัดอบรมเชิงปฏิบัติการการร้อง การแสดงและการแต่งเพลงให้แก่ครูอาจารย์ สื่อมวลชนและบุคคลทั่วไป มีการแสดงผลงาน และเผยแพร่ผลงานในที่ประชุมชนหรือผ่านสื่อมวลชน

6. โครงการเพลงพื้นบ้านสัญจร เป็นการจัดทัศนศึกษาเยี่ยมบ้านศิลปินเพลงพื้นบ้านในภาคอื่น ๆ เช่น ศิลปินเพลงฉ่อยภาคกลางเดินทางไปเยี่ยมศิลปินภาคเหนือตอนล่าง เพื่อสานสัมพันธ์และเพิ่มโลกทัศน์ ผู้เป็นเจ้าบ้านจัดกิจกรรมการถ่ายทอดหรือการเผยแพร่การแสดงเพลงชนิดต่าง ๆ ของชุมชนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีความสุข

7. โครงการเพลงพื้นบ้านสานฝัน เป็นเวทีการแสดงเพลงพื้นบ้านเพื่อจัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เดินสายแสดงเพลงพื้นบ้านเพื่อรณรงค์ในเรื่องสังคม การเมืองและวัฒนธรรม ให้แก่ชุมชนที่มีปัญหา ท้องถิ่นก้นดาด สถานที่พิเศษ หรือบุคคลที่ด้อยโอกาส เช่น สถานเลี้ยงเด็กกำพร้า เรือนจำ โรงพยาบาล บ้านพักคนชราหรือคนพิการ ศูนย์ผู้ประสบภัย ฯลฯ

8. เพลงพื้นบ้านกับสื่อสร้างสรรค์ จัดกิจกรรมการผลิตสื่อสร้างสรรค์ เช่น ภาพยนตร์สั้น สารคดี เพื่อรณรงค์ให้เห็นความสำคัญของเพลงพื้นบ้านและศิลปินพื้นบ้าน อาจจัดประกวดเพื่อจูงใจให้ผลิตผลงานที่มีคุณภาพแล้วหาช่องทางเผยแพร่ให้กว้างขวางที่สุด

9. โครงการเปิดบ้านลานเพลง จัดตั้งศูนย์เพลงพื้นบ้านศึกษาหรือศูนย์ภูมิปัญญาเพลงพื้นบ้านของชุมชนอุดหนุนงบประมาณและจัดองค์ประกอบต่าง ๆ อย่างเหมาะสม โดยใช้ทรัพยากรบุคคลและอื่น ๆ ของท้องถิ่น เช่น สถานที่ อุปกรณ์ ฯลฯ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ และจัดกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ

10. โครงการสมบัติเพลงพื้นบ้าน จัดทำสื่อวีดิทัศน์การแสดงหรือการร้องเพลงพื้นบ้านอย่างมีคุณภาพเพื่อเผยแพร่เป็นสื่อการเรียนรู้ โดยเฉพาะเพลงเก่าที่เป็นมรดกหรือสมบัติส่วนตัวของครูเพลง ซึ่งมีจำนวนมาก รวมทั้งข้อมูลที่นักวิชาการรวบรวมไว้ในตำราหรืองานวิจัยหรือแถบเสียง แถบภาพที่ล้าสมัย ซึ่งยังไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์ใด ๆ

การอภิปรายผล

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ภาคกลางเป็นแหล่งภูมิปัญญาด้านเพลงพื้นบ้านที่สำคัญของประเทศ ปัจจุบันภาคกลางยังคงเป็นชุมทรัพย์ภูมิปัญญาด้านเพลงพื้นบ้าน โดยเฉพาะเพลงโต้ตอบ 5 ชนิด ได้แก่ เพลงฉ่อย เพลงทรงเครื่อง เพลงเรือ ลำตัดและเพลงอีแซว เนื่องจากมีคณะเพลงอาชีพรับว่าจ้างแสดงในโอกาสต่าง ๆ อยู่เสมอและมีการสืบทอดต่อเนื่องกันมาหลายรุ่น ดังจะเห็นได้จากผลการรวบรวมข้อมูลพบว่าในเขตพื้นที่วัฒนธรรมภาคกลาง 35 จังหวัด มีข้อมูลเพลงพื้นบ้านกระจายตัวอยู่ 20 จังหวัด รวมคณะเพลงทั้งสิ้น 37 คณะ ซึ่งบางคณะสามารถแสดงเพลงพื้นบ้านได้มากกว่า 1 ประเภท หากจำแนกตามประเภทของเพลงพื้นบ้าน คณะที่สามารถแสดงเพลงฉ่อยได้มีทั้งสิ้น 14 คณะ เพลงทรงเครื่อง 7 คณะ เพลงเรือ 9 คณะ ลำตัด 19 คณะ และ เพลงอีแซว 9 คณะ คณะเพลงเหล่านี้ส่วนหนึ่งมีหัวหน้าคณะที่มีชื่อเสียงมาก เช่น เป็นศิลปินแห่งชาติ บางคณะก็ก่อตั้งและสืบทอดกันมาหลายสิบปี จึงเป็น

ที่นิยมของผู้ชมทั่วไปและยังยึดเป็นอาชีพได้จนกระทั่งทุกวันนี้ ตัวอย่างเช่น คณะเพลงอีแซวในจังหวัดสุพรรณบุรีปัจจุบันมี 9 คณะ ส่วนหนึ่งเป็นคณะเก่าที่ก่อตั้งมายาวนาน ซึ่งผลการศึกษานี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของบัวผัน สุพรรณยศ (2535) ที่พบว่าปี 2535 มีคณะเพลงอีแซว 7 คณะซึ่งเป็นที่ยอมรับในท้องถิ่นและทั่วประเทศ หัวหน้าคณะบางคณะ อาทิ แม่ขวัญจิต ศรีประจันต์ เป็นครูเพลงและศิลปินพื้นบ้านที่มีความเชี่ยวชาญสูงจึงเป็นที่นิยมมาอย่างยาวนาน เช่นเดียวกับผลการวิจัยของดวงเดือน สดแสงจันทร์ (2544) เรื่อง “การศึกษาเพลงพื้นบ้านของคณะขวัญจิต ศรีประจันต์” ได้กล่าวว่าขวัญจิต ศรีประจันต์ เป็นแม่เพลงที่มีความรู้ความสามารถสูง และสมัยก่อนชาวบ้านแถบภาคกลางนิยมเล่นเพลงกันมาก รวมทั้งงานวิจัยเรื่อง “เพลงน้อยโบราณ บ้านตลุกกลางทุ่ง ตำบลตลุกกลางทุ่ง อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก” ของมานพชื่นภักดิ์(2554) กล่าวว่าเพลงน้อยโบราณเป็นเพลงปฎิพากย์ที่มีความเป็นมายาวนานกว่า 100 ปี มีขนบธรรมเนียมแบบแผนในการแสดงที่แตกต่างจากการแสดงเพลงน้อยในปัจจุบันคือมีโครงสร้างและลำดับขั้นตอนในการแสดงมีแบบแผนเฉพาะที่ควรอนุรักษ์ไว้

การที่เพลงยังคงสืบทอดอยู่ได้อีกเหตุผลหนึ่งคือการมีบทบาทหน้าที่ต่อสังคมอย่างชัดเจน จากการศึกษาวิจัยพบว่าเพลงพื้นบ้านภาคกลางทั้ง 5 ชนิด ยังเป็นมรดกสพพื้นบ้านที่มีบทบาทต่อสังคมตลอดมา ศิลปินผู้สืบทอดและผู้สงวนรักษาต่างยืนยันตรงกันว่า เพลงคือภูมิปัญญาของชาติ ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของสุกัญญา สุจฉายา (2523) เรื่อง “ เพลงปฎิพากย์ : การศึกษาในเชิงวรรณคดีวิเคราะห์” ซึ่งกล่าวว่า เพลงปฎิพากย์มีบทบาทต่อสังคม ได้แก่ สร้างความบันเทิง สร้างความสามัคคี ให้การศึกษาแก่ผู้คนในสังคม ระบายความแค้น บันทึกเหตุการณ์และวิพากษ์วิจารณ์สังคม และงานวิจัยของสาคร ศรีดี (2545) เรื่อง “วิเคราะห์หลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏ

ในเพลงพื้นบ้านจังหวัดสุพรรณบุรี: ศึกษาเฉพาะกรณีเพลงอีแซว” ก็พบว่า เพลงอีแซวมีคุณค่าทางจริยธรรมอย่างชัดเจน

2. ศิลปินเพลงพื้นบ้านภาคกลางในปัจจุบัน มีทั้งชาวบ้านและชาวเมือง แสดงให้เห็นการยกระดับและขยายกลุ่มไปสู่ชนชั้นกลางมากขึ้น ผลการวิจัยพบว่าครูเพลงและศิลปินพื้นบ้านแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มตามระดับวัย การศึกษาและสภาพความเป็นอยู่ กลุ่มแรกมีอายุมากกว่า 50 ปี ส่วนใหญ่เป็นชาวชนบท มีการศึกษาค่อนข้างต่ำ ประกอบอาชีพเกษตรกรกรรม และมีฐานะยากจนถึงปานกลาง กลุ่มที่สองมีอายุต่ำกว่า 50 ปี มีทั้งที่เป็นชาวชนบทและชาวเมือง มีการศึกษาระดับปานกลางถึงสูง ประกอบอาชีพเกษตรกรกรรมและอื่น ๆ เช่น ค้าขาย รับจ้าง รับราชการครูและนักเรียนนักศึกษา แสดงว่ากลุ่มผู้สืบทอดเพลงพื้นบ้านมีทั้งเก่าและใหม่ มีทั้งชนชั้นค่อนข้างต่ำและปานกลาง นับเป็นเรื่องที่น่ายินดีเพราะเป็นที่คาดหวังได้ว่าภูมิปัญญาด้านนี้ จะได้รับการสืบทอดและพัฒนาต่อไป ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “ลำตัด” ของวิชา เชาวศิลป์ (2541) ที่กล่าวว่าปัจจุบันมีพ่อเพลงแม่เพลงลำตัดไม่มากนัก ครูลำตัดบางคนนอกจากแสดงลำตัดเป็นอาชีพแล้วยังเขียนลำตัดและสอนลำตัดให้แก่สถาบันการศึกษาต่าง ๆ ด้วย งานวิจัยเรื่อง “การดำรงอยู่ของเพลงพื้นบ้านและคุณลักษณะต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาเพลงอีแซว ชุมชนบ้านลาดป้อม ตำบลวังน้ำซับ อำเภอสรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี” ของ จีระพันธ์ อ่อนเถื่อน (2549) พบว่ากลุ่มศิลปินมีความหลากหลายกันทั้งในด้านวัย วุฒิการศึกษาและอาชีพ โดยเฉพาะศิลปินหนุ่มสาวที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและปริญญาตรี นอกจากนี้ปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของเพลงอีแซวคือกระบวนการถ่ายทอดและเรียนรู้ของศิลปินที่มีรูปแบบที่หลากหลาย รวมทั้งการประยุกต์รูปแบบและเนื้อหาให้สอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน

3. กระบวนการถ่ายทอดเพลงพื้นบ้านภาคกลางในปัจจุบันใช้วิธี
 मुखปาฐะน้อยลง ใช้วิธีการเรียนการสอนผ่านระบบการศึกษาในโรงเรียน
 มากขึ้น ในอดีตการถ่ายทอดเพลงจะอยู่ที่บ้านครูเป็นหลัก ใช้การบอกกล่าว
 ให้จำ ต่อมาก็ให้จดคำร้อง นำไปท่องแล้วฝึกแสดง ลูกศิษย์ใกล้เคียงครุฝึกกัน
 กันร่วมสุขร่วมทุกข์กันยาวนาน บางคนอยู่เป็นคณะเดียวกับครูมาหลายสิบปี
 ปัจจุบันครุศิลปินยังสอนที่บ้านบ้าง แต่มักสอนให้ลูกหลานและญาติมิตร
 ครูบางท่านได้รับเชิญไปสอนในสถาบันการศึกษา ครูอาจารย์ของสถาบัน
 หลายท่านฝึกหัดจนสามารถสอนนักเรียนนักศึกษาได้ และตั้งคณะเพลงของ
 สถาบันได้ วิธีการถ่ายทอดก็จัดทำเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนเฉพาะวิชา
 หรือเฉพาะกิจ สร้างสื่อและใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ มีผลให้การฝึกหัดเพลงพื้นบ้าน
 ทำได้อย่างสะดวกสบายขึ้น เช่น บันทึกเสียงครุแล้วนำไปฟัง ถ่ายเอกสาร
 เนื้อเพลงแล้วนำไปท่อง ฯลฯ แต่การสืบทอดเพลงแบบนี้มีข้อด้อยอยู่บ้าง
 ตรงที่ “ฝึกคล่องร้องง่าย แต่จำได้ไม่นาน” อย่างไรก็ตามการขยายโอกาส
 การศึกษาและสืบทอดเพลงพื้นบ้านผ่านการศึกษาในระบบโรงเรียนก็มีส่วน
 ทำให้มรดกวัฒนธรรมนี้สืบทอดอยู่ได้และเป็นแนวทางที่ควรทำอย่างต่อเนื่อง
 ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอแนะของงานวิจัยหลายเรื่อง อาทิ เรื่อง “การศึกษา
 เพลงพื้นบ้านท่าโพ ตำบลท่าโพ อำเภอหนองขาหย่าง จังหวัดอุทัยธานี” ของ
 จุฑามณีบ้านมอญ (2550) เสนอแนะว่าควรมีการถ่ายทอดเพลงพื้นบ้านท่าโพ
 อย่างเป็นระบบโดยมีหน่วยงานทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ และ
 เรื่อง “เพลงพื้นบ้านท่าโพ : เนื้อหาดนตรีและการสืบทอด” ของ อนุรักษ์
 สุทธิจิตต์ (2539) ที่พบว่าชาวบ้านท่าโพ อำเภอหนองขาหย่าง จังหวัด
 อุทัยธานี มีการส่งเสริมเพลงพื้นบ้านโดยให้มีการถ่ายทอดให้กับโรงเรียน
 ในหมู่บ้าน ในอำเภอและมีการเชิญพ่อเพลงแม่เพลงไปตามสถานที่ต่าง ๆ
 ในบางโอกาส ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญช่วยให้มีการสืบทอดเพลงไว้ได้

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรเพื่อถ่ายทอดเพลงอีแซวภูมิปัญญาท้องถิ่นสุพรรณบุรี สำหรับนักเรียนประถมศึกษา” ของ อุบลรัตน์ กิจไมตรี (2542) พบว่าหลักสูตรมีส่วนให้การเรียนรู้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่ดี

4. ศิลปินเพลงพื้นบ้านภาคกลางประสบปัญหาสำคัญในด้านเศรษฐกิจและค่านิยม ซึ่งเป็นปัญหาเรื้อรังและต้องสู้ทนตามลำพังมายาวนาน ผู้วิจัยสรุปผลว่าเพลงพื้นบ้านกำลังประสบปัญหา 3 ประการคือ 1. มีการว่าจ้างน้อยลง 2. ถูกจำกัดงบประมาณ และ 3. จำนวนศิลปินเพลงพื้นบ้านมีไม่เพียงพอ ซึ่งศิลปินหลายคนแก้ปัญหาด้วยการประกอบอาชีพอื่น เช่น ทำนา ค้าขาย และยืมตัวนักแสดงจากคณะอื่น เมื่อโอกาสในการแสดงน้อยลง และต้องใช้ผู้แสดงซ้ำ ๆ กัน การสร้างสรรค์เพลงและการว่าจ้างก็พลอยน้อยไปด้วย ปัญหาเหล่านี้จึงส่งผลกระทบต่อการค้าวิชาชีพของศิลปินและการดำรงอยู่ของเพลงพื้นบ้านซึ่งเป็นมรดกทางปัญญาของชาติ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยหลายเรื่อง เช่น เรื่อง “การศึกษาเพลงพื้นบ้านท่าโพ ตำบลท่าโพ อำเภอหนองขาหย่าง จังหวัดอุทัยธานี” ของจุฑามณี บ้านมอญ (2550) ที่ระบุว่าเพลงพื้นบ้านท่าโพถูกทำลายจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรุนแรงถึงขั้นวิกฤติที่เสี่ยงต่อการสูญสิ้นซึ่งตรงกับงานวิจัยเรื่อง “แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปะการเล่นเพลงพื้นบ้านของจังหวัดนครสวรรค์” ของ พระครูวินัยธรณรงค์เชียวทอง (2552) ที่กล่าวว่าปัจจุบันนี้ชาวบ้านในจังหวัดนครสวรรค์ยังสืบทอดการร้องเพลงพื้นบ้านไว้หลายประเภท แต่มีแนวโน้มที่การเล่นเพลงพื้นบ้านจะลดน้อยลงไป เพราะมีปัญหาและอุปสรรค 3 ด้าน ได้แก่ ด้านพ่อเพลงแม่เพลง ด้านผู้สนับสนุน และด้านเยาวชน

5. ปัจจุบันเพลงพื้นบ้านภาคกลางกำลังถูกคุกคามโดยปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบรุนแรงและแก้ไขได้ยาก ผู้วิจัยสรุปผลการวิเคราะห์

ว่าเพลงพื้นบ้านภาคกลางถูกคุกคามโดยปัจจัยสำคัญ 4 ประการ คือ

1. การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและวิกฤตค่านิยมไทย
2. นโยบายและการดำเนินงานของหน่วยงานรัฐและเอกชนไม่ทั่วถึงและต่อเนื่อง
3. วิกฤตการณ์ทางสังคม การเมืองและเศรษฐกิจ และ
4. ภัยธรรมชาติปัจจัยเหล่านี้มีผลกระทบต่อเพลงพื้นบ้านภาคกลางมายาวนาน หลายครั้งหลายครา เหมือนนายชัตคลิ้น เข้าทำลายฝั่งทำลายผืนดินและทรัพย์สินมรดกไปอย่างน่าเสียดาย แนวโน้มของเพลงพื้นบ้านภาคกลางบางชนิดและบางคณะจึงมีโอกาสดูสูงที่จะเสื่อมและสูญไป เนื่องจากหลายพื้นที่ที่เคยปรากฏว่ามีคณะเพลงในอดีตนั้นปัจจุบันไม่มีแล้วเพราะไม่มีผู้สืบทอด สาเหตุคือหัวหน้าคณะชราลงหรือเสียชีวิตแล้ว และชาวคณะก็ไม่มีความหวังว่าจ้างมากนัก ดังเช่นที่ จังหวัดกาญจนบุรี จันทบุรี นครปฐม เพชรบุรี และอ่างทอง เป็นต้น ซึ่งผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยหลายเรื่อง เช่น งานวิจัยเรื่อง “เพลงปฏิพากย์ : วัฒนธรรมการดนตรีและภาพสะท้อนทางสังคมของชาวตำบลเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์” ของ กฤษณา แสงทอง (2540) ที่พบว่าบทบาทของเพลงพื้นบ้านได้เปลี่ยนไปจากเดิม โดยมีปัจจัยหลายด้าน เช่น ความเจริญทางเทคโนโลยี การเล่นเพลงในปัจจุบันส่วนใหญ่เล่นเฉพาะโอกาสที่ได้รับเชิญ การสร้างสรรค์เพลงเกือบไม่มี มีเพียงการจดจำของเก่ามาร้อง ซึ่งนับวันผู้สืบทอดจะมีจำนวนน้อยลง แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่จะสูญหายและเหลือเพียงอดีตเท่านั้น งานวิจัยเรื่อง “เพลงร้องพื้นบ้านในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี กรณีศึกษา : เพลงโนเน เพลงลำภาข้าวสาร และเพลงระบำพื้นบ้าน” ของศรีจันทร์ น้อยสอาด (2542) ที่ระบุว่าเพลงพื้นบ้านในจังหวัดปทุมธานีมีสภาพเสื่อมหายไปมาก ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ระบบการศึกษา ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยี โดยเฉพาะด้านสื่อสารความบันเทิง และอิทธิพลของมหรสพและการแสดงอื่นเช่นเดียว

กับงานวิจัยเรื่อง “เพลงพื้นบ้านกับวิถีชีวิตในการทำนา” ของอมรา กล่ำเจริญ (2548) ที่ระบุไว้ชัดเจนว่าเพลงพื้นบ้านสูญหายไปเพราะขาดการสืบทอดและความเป็นอยู่ของชาวบ้าน มีการเปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญทางเทคโนโลยี และมีรูปแบบการเล่นที่ทันสมัยน่าสนใจกว่าเข้ามาแทนที่ สามารถเข้าไปถึงที่พักอาศัยโดยสื่อต่าง ๆ งานวิจัยเรื่อง “เพลงพื้นบ้านอำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี” ของ กฤษณะ วรรณศิริ (2550) กล่าวว่าศิลปินเพลงพื้นบ้านปัจจุบันเหลืออยู่น้อยมาก ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ งานวิจัยเรื่อง “ลำตัด” ของ อภิลักษณ์ เกษมผลกุล (2555) พบว่าคณะลำตัดในจังหวัดตราดเหลือเพียงคณะเดียวคือ คณะลำตัดของนายเหี่ยม จังคะพาณิชย์ ซึ่งปัจจุบันก็ไม่ค่อยมีงานแสดงแล้ว ซึ่งถือเป็นวิกฤตของเพลงลำตัดในจังหวัดตราดอย่างยิ่ง ทั้งนี้ ด้วยสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแส ค่านิยม และอิทธิพลจากวัฒนธรรมภายนอก ซึ่งจะส่งผลต่อการเลื่อนหาย การขาดความต่อเนื่องและการผิดเพี้ยนจากเดิม

6. แนวทางการพิทักษ์รักษาเพลงพื้นบ้านภาคกลางโดยยึดหลักปรัชญาของชาติและยุทธศาสตร์ของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้เสนอแนวทางการพิทักษ์รักษาเพลงพื้นบ้านภาคกลางโดยมีแนวคิดหลัก 5 ประการสรุปว่าคือ 1. ดูแลศิลปินเป็นกรณีพิเศษ 2. วางแผนและดำเนินงานอย่างครบวงจร 3. นำมาใช้ในโอกาสต่าง ๆ อยู่เสมอ 4. ใช้สื่อมวลชน และ 5. ขจัดปัจจัยคุกคามและสร้างเสริมภูมิคุ้มกันให้เข้มแข็งขึ้น ซึ่งแนวทางนี้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม (2557) ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 ประชาชนมีความภาคภูมิใจในมรดกศิลปวัฒนธรรมของชาติ ที่ได้รับการอนุรักษ์ ยุทธศาสตร์ที่ 2 ประชาชนมีค่านิยมที่ดีงามและเหมาะสมในการดำเนินชีวิต และยุทธศาสตร์ที่ 3 ประชาชนกลุ่มเป้าหมายมีโอกาสเข้าถึงองค์ความรู้เห็นคุณค่าและนำไปใช้ประโยชน์ แนวทางที่เสนอนี้

ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยหลายเรื่อง อาทิ เรื่อง “เพลงพื้นบ้านท่าโพ : เนื้อหาดนตรีและการสืบทอด” ของ ญรุธ สุธงจิตต์ (2539) กล่าวว่ารัฐบาลควรให้การสนับสนุนในการเผยแพร่เพลงพื้นบ้านท่าโพมากกว่านี้ เพื่อให้มรดกล้ำค่ายังคงอยู่ต่อไปและงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาเพลงพื้นบ้านท่าโพ ตำบลท่าโพ อำเภอหนองขาหย่าง จังหวัดอุทัยธานี” ของจุฑามณี บ้านมอญ (2550) พบว่ามีการรวมกลุ่มของคนในชุมชนที่หลากหลายวัยทำให้เกิดการขับเคลื่อนพร้อมกันทั้งชุมชนในการปลุกจิตสำนึกในการอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านท่าโพ ให้คงอยู่สืบต่อไป การสนับสนุนจึงควรจัดสอนอย่างมีระบบและมีการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านท่าโพให้ครบทุกเพลงเพื่อเป็นการอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านไว้ให้อนุชนรุ่นหลัง เช่นเดียวกับงานวิจัยเรื่อง “เพลงพื้นบ้านภาคกลาง : กรณีศึกษาบ้านสามโก้ ตำบลสามโก้ อำเภอสามโก้ จังหวัดอ่างทอง” ของลักษณะ ชุมพร (2555) ที่พบว่าเพลงพื้นบ้านสามโก้เป็นเพลงร้องเล่น สืบทอดกันมาหลายรุ่น ช่วงหนึ่งเพลงเริ่มเลือนหาย ต่อมาชาวบ้านได้รวมตัวกันสืบค้นรวบรวมและรื้อฟื้นการเล่นขึ้นอีกครั้ง เพลงเหล่านี้มีบทบาทต่อสังคมและวัฒนธรรม และในพื้นที่ยังมีเพลงพื้นบ้านอื่น ๆ อีกหลายเพลงที่น่าสนใจและควรศึกษา

เพลงพื้นบ้านภาคกลางเป็นมรดกภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดสืบทอดกันมา และมีปรากฏอยู่จำนวนมาก แต่กระจายตัวและมีไม่ครบทุกจังหวัด ส่วนเพลงที่ยังคงหลงเหลือยืนหยัดอยู่ได้ก็อยู่ในภาวะที่อ่อนแอ จึงเป็นเรื่องที่ควรตระหนักและเร่งดำเนินการฟื้นฟูเพื่อคืนชีพให้ภูมิปัญญาชนิดนี้ โดยการส่งเสริมและสร้างสรรค์วิธีการต่าง ๆ อย่างเท่าทันและต่อเนื่อง เพื่อให้เพลงพื้นบ้านยังคงดำรงอยู่สืบต่อไปได้อย่างมั่นคงยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. เพลงพื้นบ้านภาคกลางชนิดเพลงโต้ตอบ เช่น เพลงฉ่อย เพลงทรงเครื่อง ฯลฯ มีลักษณะผสมผสานกันระหว่างวรรณกรรมพื้นบ้านและการแสดงพื้นบ้าน มีรายละเอียดของข้อมูลค่อนข้างมาก การรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลต้องอาศัยเวลาและงบประมาณที่เพียงพอ กรมส่งเสริมวัฒนธรรมจึงควรสนับสนุนทุนดำเนินงานอย่างต่อเนื่องต่อไป และรัฐควรสนับสนุนงบประมาณด้านการวิจัยและส่งเสริมวัฒนธรรมที่เพียงพอเช่นเดียวกัน

2. เนื่องจากคณะเพลงพื้นบ้านภาคกลางอาชีพที่ยังไม่ได้รวบรวมข้อมูลยังเหลืออีกหลายคน กรมส่งเสริมวัฒนธรรมควรสนับสนุนทุนในการดำเนินการรวบรวมข้อมูลและการวิจัยเพิ่มเติม

3. เพลงพื้นบ้านภาคกลางชนิดอื่นที่ควรศึกษาวิจัย เช่น เพลงประกอบพิธีกรรม เป็นต้น

4. การส่งเสริมเพลงพื้นบ้านภาคกลางควรเจาะลึกลงไปที่ศิลปินพื้นบ้านระดับครูเพลงและหัวหน้าคณะ โดยเฉพาะการสนับสนุนงบประมาณและเวทีการแสดงระดับชาติหรือผ่านสื่อมวลชนเพื่อให้เกิดกำลังใจ มีพลังในการสืบทอดเพลงต่อไป

บรรณานุกรม

- กฤษณะ วรณศิริ. เพลงพื้นบ้าน อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี [ออนไลน์]. 2550. แหล่งที่มา: <http://www.culture.go.th> [10 เมษายน 2556]
- กฤษณา แสงทอง. เพลงปฏิพากย์ : วัฒนธรรมการดนตรีและภาพสะท้อนทางสังคมของชาวตำบลเขาทอง อำเภอยะหริ่ง จังหวัด นครสวรรค์. ปริญญาานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล, 2540.
- จีระพันธ์ อ่อนเถื่อน. การดำรงอยู่ของเพลงพื้นบ้านและคุณลักษณะต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาเพลงอีแซว ชุมชนบ้านลาดป้อม ตำบลวังน้ำซับ อำเภอดำรงวิทยารัษฎานุบำรุง จังหวัด สุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2549.
- จุฑามณีบ้านมอญ. การศึกษาเพลงพื้นบ้านท่าโปตำบลท่าโพอำเภอนองขาจังหวัดอุทัยธานี. ปริญญาานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2550.
- ณรุทธ์ สุทนต์จิตต์. เพลงพื้นบ้านท่าโพ : เนื้อหาดนตรีและการสืบทอด. กรุงเทพมหานคร: สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- ดวงเดือน สดแสงจันทร์. การศึกษาเพลงพื้นบ้านของคณะขวัญจิตศรีประจันต์. ปริญญาานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2544.
- บัวผัน สุพรรณยศ. วิเคราะห์เพลงอีแซวของจังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2535.

- ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์. **มานุษยวิทยากับการศึกษาคหิวบ้าน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529.
- มานพ ชื่นภักดี. **เพลงฉ่อยโบราณบ้านตลกกลางทุ่งตำบลตลกกลางทุ่งอำเภอเมืองตากจังหวัดตาก** [ออนไลน์]. 2554. แหล่งที่มา: <http://www.culture.go.th> [20 เมษายน 2556]
- ลักษณะ ชุมพร. **เพลงพื้นบ้านภาคกลาง : กรณีศึกษาบ้านสามโก้ ตำบลสามโก้ อำเภอสามโก้ จังหวัดอ่างทอง**. ปรินิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิตบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2555.
- วัฒนธรรม, กระทรวง. **แผนปฏิบัติการ 4 ปี ของกระทรวงวัฒนธรรม (พ.ศ.2552 – 2554)** [ออนไลน์]. 2551. แหล่งที่มา: <http://www.culture.go.th> [9 พฤศจิกายน 2557]
- วิชา เชาว์ศิลป์. **ลำตัด**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏจันทรเกษม, 2541.
- พระครูวินัยธรรมรงค์ เขียวทอง. **แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปะการเล่นเพลงพื้นบ้านของจังหวัดนครสวรรค์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- ศิราพร ณ ถลาง. **ทฤษฎีคติชนวิทยา: วิธีวิทยาในการศึกษาดำเนินงานพื้นบ้าน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.
- ศรีจันทร์ น้อยสะอาด. **เพลงร้องพื้นบ้านในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี กรณีศึกษา : เพลงโนเนน เพลงลำภาข้าวสาร และเพลงระบำพื้นบ้าน**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2542.
- สาคร ศรีดี. **วิเคราะห์หลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดสุพรรณบุรี: ศึกษาเฉพาะ กรณีเพลงอีแซว** [ออนไลน์]. 2545. แหล่งที่มา: <http://www.thaithesis.org> [12 เมษายน 2556]

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระ

พระเจ้าอยู่หัว เล่ม19 และ23. กรุงเทพมหานคร:

โครงการสารานุกรมไทยฯ สยามเสื่อป่า, 2539.

สุกัญญา สุจฉายา. **เพลงปฏิพากย์ : การศึกษาในเชิงวรรณคดีวิเคราะห์.**

วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.

_____. **เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 8. นนทบุรี:** มหาวิทยาลัยสุโขทัย

ธรรมาธิราช, 2528.

อภิสิทธิ์ เกษมผล. **ลำตัด** [ออนไลน์]. 2555. แหล่งที่มา: <http://www.culture.go.th>

[20 เมษายน 2556]

อมรา กล้าเจริญ. **เพลงพื้นบ้านกับวิถีชีวิตในการทำงาน. พระนครศรีอยุธยา:**

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ

พระนครศรีอยุธยา, 2548.

อุบลรัตน์ กิจไมตรี. **การพัฒนาหลักสูตรเพื่อถ่ายทอดเพลงอีแซวภูมิปัญญา**

ท้องถิ่นสุพรรณบุรี สำหรับนักเรียนประถมศึกษา. สำนักงาน

วัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, 2542.

เอนก นาวิกมูล. **ดวลเพลงกลางทุ่งจากเพลงพื้นบ้านถึงเพลงลูกทุ่ง.**

กรุงเทพมหานคร: สังกะสีวัฒนธรรม, 2532.

_____. **เพลงนอกศตวรรษ. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2550.**

Malinowski, B. **Myth in Primitive Psychology. in Magic Science**

and Religion and Other Essays, GardenCity,

NY: Doubleday & Co., 1926.